

Tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo

Tankosić, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:316540>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci

Klara Tankosić
Tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo
(Završni rad)

Rijeka, 2023.

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za pedagogiju

Klara Tankosić

Matični broj: 0009090477

Tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo

(Završni rad)

Prijediplomski studij pedagogije

Mentorica: Prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2023.

Izjava o autorstvu

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom Tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo. Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Studentica: Klara Tankosić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam roditeljstva i obitelji	2
3. Tradicionalna obitelj	7
3.1. Razdoblje rodovskog uređenja	7
3.2. Grčka	8
3.3. Rim	9
3.4. Predindustrijsko doba.....	10
3.5. Tradicionalni pogledi na majčinstvo	12
3.6. Tradicionalni pogledi na očinstvo	12
4. Suvremena obitelj i roditeljstvo	14
4.1. Suvremeni pogledi na obitelj	14
4.2. Oblici suvremene obitelji.....	16
4.3. Pojam suvremenog roditeljstva	18
4.4. Suvremeni pogledi na majčinstvo	19
5. Zaključak	22
6. Literatura	24

1. Uvod

Obitelj je zajednica koja postoji od kada postoje i ljudi te je podložna mnogim promjenama koje se događaju u svijetu. Sama obitelj vremenom se prilagođava na nove promjene, mijenjala svoju strukturu, organizaciju, ulogu i važnost. Tijekom vremena pojavljivale su se tradicionalne obitelji koje obilježava matrijarhat i patrijarhat, a koje su vremenom postale suvremene obitelji koje obilježava ravnopravna podjela uloga i dužnosti između roditelja. Iako se obitelji pojavljuju u različitim vremenima i sadrže različite karakteristike, svaka obitelj ima jednaki glavni zadatak, odnosno stvoriti uvjete za optimalan razvoj djeteta (Stevanović, 2000).

U obitelji, roditelji su najznačajniji odgajatelji djeteta te predstavljaju prve modele identifikacije i imitacije za djecu te poveznicu uspostavljanja socijalnih kontakata sa širom društvenom zajednicom (Ljubetić, 2007). Roditeljsko kao najvažnija uloga svakog čovjeka promjenjivo je i određeno društvenim normama i očekivanjima. Tradicionalno roditeljstvo odnosi se na majčinstvo, odnosno na majčinu brigu za podizanje djeteta, dok je suvremeno roditeljstvo obilježeno ravnopravnim sudjelovanjem oca i majke u odgoju djeteta (Maleš, 2011).

U ovome radu prikazat će se neke karakteristike i obilježja tradicionalne obitelji i tradicionalnog roditeljstva u odnosu na suvremenu obitelj i roditeljstvo. Prikazat će se tradicionalna obitelj kroz različita razdoblja, od rodovskog društvenog uređenja, antičke Grčke i Rima te predindustrijskog razdoblja. Prikazat će se značajke i karakteristike suvremene obitelji od industrijskog doba pa do danas te različiti oblici obitelji i roditeljstva u suvremeno doba. Također, usporedit će se tradicionalno i suvremeno roditeljstvo, različite uloge, dužnosti i karakteristike majke i oca u pojedinim razdobljima. Cilj ovoga rada je predstaviti sličnosti i razlike, doprinose i karakteristike obitelji i roditeljstva kroz pojedina povijesna i društvena razdoblja te istaknuti utjecaj navedenog na razvoj i odgoj djece.

2. Pojam roditeljstva i obitelji

2.1. Pojam roditeljstva

Roditeljstvo je širok pojam koji je pod utjecajima raznih čimbenika kao što su različiti povijesni događaji, demografske promjene, kulturne norme i vrijednosti te obiteljski razvoj i promjene u društvenoj strukturi i zajednici tijekom vremena. Zbog utjecaja različitih čimbenika, roditeljstvo se ne može isključivo objasniti kao individualna aktivnost koju definiraju osobne karakteristike, psihološka dinamika, iskustvo i vrijednosti svakog čovjeka. Roditeljstvo za roditelje predstavlja značajnu i složenu životnu ulogu koja je kroz cijeli život roditelja veliki, neizvjestan izazov. Pojam roditeljstva podrazumijeva različite aktivnosti, vještine i sposobnosti odraslih koji se brinu i skrbe o djeci. Roditeljstvo se smatra kompleksnim, dinamičnim i promjenjivim socijalnim fenomenom koji zahtjeva različite uloge, aktivnosti, ponašanja i odgovornosti svakog roditelja unutar određenog vremenskog, prostornog i kulturnog okvira (Ljubetić, 2007).

Kroz različita povijesna razdoblja dolazi do promjene u samoj strukturi obitelji što se očituje u promijenjenom položaju djeteta u obitelji što dovodi i do promjena u aktivnostima i odgovornostima koje se stavljaju pred roditelje. Pojam roditeljstva podrazumijeva roditeljsko ponašanje koje će omogućiti nenasilno i osnažujuće vođenje djeteta uz definiranje pravila i granica koje doprinose potpunom razvoju djeteta (Pažur i Drvodelić, 2022).

Roditeljstvo se promatra kao bitna životna uloga svakog pojedinca koji se na njega odluči, a koja nosi dobrobiti ali i izazove za svakog roditelja. Svaki roditelj mora osigurati ravnotežu u obiteljskom životu, mora se nositi sa kriznim trenucima u obitelji te se mora potruditi ostvariti sigurnu obiteljsku okolinu i okruženje za zdrav način života svih članova svoje obitelji (Milić Babić, 2019).

Pod pojmom roditeljstvo, podrazumijevamo nekoliko skupina pojmova pomoću kojih se mogu razlikovati roditeljstva, neki oblici roditeljstva i utjecaji roditeljstva na djecu. Skupine tih pojmova su doživljaj roditeljstva, roditeljska briga, roditeljski postupci i aktivnosti te roditeljski odgojni stilovi. Doživljaj roditeljstva čine pojmovi poput odlučivanja na djecu, preuzimanja i prihvaćanja roditeljske uloge, definiranje odgojnih ciljeva, ulaganje napora zbog djetetovog uspjeha. Roditeljsku brigu čine pojmovi rađanja djece i brige za život i razvoj djece. Sljedeća skupina pojmova su roditeljski postupci i aktivnosti koje roditelj provodi i čini kako bi postigao želje roditeljske uloge i ciljeve. Zadnja skupina pojmova odnosi se na roditeljski

odgojni stil. Roditeljski odgojni stil definira se kao ozračje unutar kojega se događaju sva djelovanja između roditelja i djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Odnosno, roditeljski odgojni stilovi su ozračje u kojem se realizira komunikacija između roditelja i djece te se primjenjuju različiti odgojni postupci roditelja. Roditeljski stil definira se kao struktura roditeljskih stavova prema djetetu kojom se određuje emocionalna klima koja utječe na različite oblike ponašanja roditelja (Keresteš, Brković i Jagodić, 2012). Također, oni imaju veliki utjecaj na razvoj djetetova ponašanja, odnosno roditeljski stil utječe na povezanost roditeljskog ponašanja i razvojnih ishoda kod djeteta (Marić, 2021).

Postoji mnogo različitih tipologija roditeljskih stilova, ali se najčešće proučavaju roditeljski stilovi definirani od strane Diane Baumrind (1967) koja je navela najvažniji element roditeljske funkcije, odnosno roditeljski nadzor ili kontrola. Prema najvažnijem elementu roditeljske funkcije, definirana su četiri različita roditeljska stila: autoritaran, autoritativan, demokratski te permisivni roditeljski stil. Navedenu tipologiju proširili su Maccoby i Martin (1983) te su uveli dimenziju topline, a roditeljski nadzor preimenovali kao zahtjevnost. Na taj način dobili su četiri tipa roditeljskih stilova koji mogu biti u različitim kombinacijama visoke i niske zahtjevnosti i topline (Brajša-Žganec, 2007).

Autoritaran odgojni roditeljski stil još se naziva autokratskim, krutim i strogim stilom. Roditelji dijete nadziru i od njega očekuju puno, pri tome djetetu ne daju dovoljno potpore i topline. Djetetu se postavljaju granice i pravila koja prilikom nepoštivanja roditelji kažnjavaju. Navedeni roditeljski stil na dijete utječe promjenama raspoloženja te je dijete često povučeno, bojažljivo i razdražljivo (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Odnos roditelj – dijete u autoritarnom odgojnom stilu zasniva se na odnosima nadređenosti i podređenosti te na odnosima nagrade i kazne. Ovakav stil doprinosi razvoju osobina kod djeteta kao što su agresivnost, ćudljivost, niska raznima tolerancije te frustracija (Pernar, 2010).

Autoritativan odgojni roditeljski stil još se naziva i demokratski-dosljednim stilom. Karakterizira ga postavljanje velikih zahtjeva pred dijete, određivanje granica te provođenje nadzora, no takav odnos prati pružanje velike topline, ljubavi i potpore roditelja. Uloga roditelja je savjetnička, a postavljanje granica i pravila se objašnjava. Roditelji navedenim stilom žele kod djeteta razviti glavne odgojne ciljeve kao što su djetetova znatiželja, sreća, motivacija, samostalnost. Djecu koja se odgajaju navedenim roditeljskim stilom karakterizira spontanost i slobodno izražavanje mišljenja i emocija. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Karakteristike autoritativnih roditelja su pažljivost, toplina te osjetljivost na potrebe njihovog djeteta. Omogućuju djeci odgovarajuću autonomiju i dozvoljavaju djeci da odlučuju u

odlukama u kojima su spremni samostalno donositi odluke. Također, spremni su prilagoditi se stajalištu djeteta što dovodi do lakšeg uvažavanja stajališta roditelja od strane djeteta te djetetovoj poslušnosti kada god je ona potrebna (Berk, 2015).

Permisivan roditeljski stil naziva se još i popustljivim te ga karakterizira velika potpora i toplina te slaba kontrola roditelja. Roditelji djetetu pružaju preveliku slobodu što nije primjereno za malu djecu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Prema djetetu su brižni i topli, pokazuju ljubav i potiču ustrajnost i hrabrost kod djeteta, no postavljaju vrlo malo granica njihovom ponašanju. Ponašanje djeteta često zna biti impulzivno i agresivno s čestim prikazivanjem znakova nesigurnosti (Hrupelj i Miljković, 2000).

Zanemarujući roditeljski stil često se naziva i zapuštajućim roditeljskim stilom, a odnosi se na roditeljstvo unutar kojega roditelji ne postavljaju zahtjeve i nemaju nadzor nad djecom. Uz takav odnos prema djetetu, izostavljeno je i pružanje topline, ljubavi i potpore prema djetetu. Djeca na ovakav roditeljski stil često pružaju otpor i neprijateljstvo te ne uspijevaju steći društvenu kompetenciju. Iz zanemarujućeg odnosa roditelja i djeteta često proizlaze adolescenti koji pokazuju različita neprihvatljiva ponašanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Zanemarujući roditelj često nije angažiran za djetetove potrebe (Smetana, 2010). Takva djeca su često neprijateljski raspoložena prema okolini te krše i odbijaju postavljena pravila (Ljubetić, 2007).

2.2. Pojam obitelji

Tijekom života svi ljudi pripadaju određenim društvenim odnosno životnim zajednicama. Prva životna zajednica kojoj pripadamo je obitelj. Obitelj se definira kao prirodni socijalni sustav, a svaku posebnu obitelj odlikuje postojanje jasnih pravila, uloga, načina komuniciranja, funkcija te načina rješavanja problema (Štalekar, 2010).

Obitelj se opisuje kao jedna od najstarijih društvenih institucija koja je tijekom vremena doživjela različite promjene koje su utjecale na obiteljsku strukturu (Rosić i Zloković, 2002). Obitelj spada u kategoriju primarnih grupa u kojima su odnosi među članovima prisni te se ona smatra temeljnom ljudskom grupom koja ima najtrajnu i najvažniju formu zajedničkog življenja ljudi. Obitelj ima dvije najvažnije funkcije koje se dijele u dvije grupe. Biološko-fizičke funkcije kao što su rađanje, ekonomska aktivnost odnosno proizvodnja i potrošnja te zaštita članova obitelji označavaju prvu skupinu najvažnijih funkcija obitelji. Drugu skupinu čine kulturne, socijalne i emocionalne funkcije kao što su edukacija, socijalizacija te razvoj ličnosti (Puljiz, 1994).

Mnogi autori navode i opisuju različite obiteljske funkcije pa tako prema autorima Halarambosu i Holbornu (2002), postoje četiri funkcije obitelji, a to su seksualna, reproduktivna, odgojna i ekonomska. Seksualna funkcija označava spolnu aktivnost roditelja. Zadovoljenje spolnog nagona učvršćuje obitelj kao zajednicu (Halarambosu i Holborn, 2002). Reproductivna funkcija obitelji odnosi se na postojanje interesa o određenom broju djece u obitelji te na odgajanje djece kako bi se ona mogla adekvatno prilagoditi zahtjevima koje nose različita životna razdoblja. Važna je tendencija da djeca budu rođena u obitelji, odnosno da imaju roditelje, oca i majku koji će se o njima skrbiti i brinuti (Plačko, 1971). Reproductivna funkcija obitelji važna je za društvo koje se zalaže za održavanje povoljnih stopa prirasta stanovništva (Janković, 2008). Kao najvažnija i najstarija funkcija obitelji smatra se odgojna funkcija. Roditelji predstavljaju temelj društva te je njihova zadaća odgajanje djeteta i provođenje prve socijalizacije. Obitelj predstavlja zajednicu koja pojedinca uči društvenom komuniciranju, izgrađivanju stavova, odnosa i vrijednosti prema društvu (Rosić, 1998). Ekonomska funkcija obitelji odnosi se na uvjete u kojima se zasniva obitelj, kvalitetu obiteljskog funkcioniranja te na socijalni status obitelji. Obitelj i ekonomski status obitelji utječe na razvoj djece, odnosno determinira odgojno-obrazovne uvjete i razvoj financijske pismenosti. Ekonomska funkcija obitelji karakterizira se kao način na koji obitelj odgovara na egzistencijalne potrebe članova obitelji. Odnosno, kako obitelj reagira na stvaranje uvjeta koji će omogućiti kvalitetno obrazovanje i odrastanje članova obitelji (Visković, 2018).

Prema autoru Janković (2008) funkcije obitelji uvjetovane su društvenim činiteljima te su jednako važne za pojedinca, obitelj i društvo kao cjelinu. Neke od funkcija obitelji koje navodi autor su emocionalna funkcija, biološko-seksualna, reproduktivna te socijalizacijska funkcija obitelji.

Emocionalna funkcija obitelji smatra se presudnom za opću kvalitetu života članova obitelji te se sastoji u međusobnoj razmjeni pozitivnih emocija između članova obitelji. Biološko-seksualna funkcija obitelji odnosi se na zadovoljavanje jedne od važnih ljudskih potreba te je presudna za humanu reprodukciju. Reproductivna funkcija bitna je za društvo i održavanje povoljnih stopa prirasta stanovništva. Socijalizacijska funkcija obitelji vezana je za obitelj zbog socijalizacije same obitelji kao autonomne društvene skupine kako bi mogla funkcionirati. Socijalizacijska funkcija ima dvostruku ulogu. S jedna strane je konzervativna jer nameće novim naraštajima sustav vrijednosti i stil života kakav je bio u ranijim vremenima, dok s druge strane smatra se nositeljicom napretka jer omogućuje novim generacijama upoznavanje sa novim dostignućima koje nove generacije trebaju realizirati. Proces

socijalizacije se odvije kroz tri faze, primarnu, sekundarnu i tercijarnu. Prva faza, odnosno primarna socijalizacija odvija se u obitelji od rođenja djeteta, a roditelji u tom procesu imaju važnu ulogu. Dijete tijekom primarne socijalizacije u obitelji uči jezik, ponašanje te sustav vrijednosti. Sekundarna socijalizacija odnosi se na odgojne ustanove u koje dijete ulazi i susreće novo okruženje i nove ljude. Tercijarna socijalizacija u današnje vrijeme se najviše odnosi na konzumiranje sadržaja koje pružaju računalo i Internet (Janković, 2008).

3. Tradicionalna obitelj

3.1. Razdoblje rodovskog uređenja

Razdoblje rodovskog uređenja karakterizira obilježje matrijarhata, odnosno štovanje i idealiziranje majke u obitelji. U takvim obiteljima majke su se bavile zemljoradnjom koja se tada smatrala sigurnim izvorom egzistencije, dok su se očevi bavili nesigurnom ulogom lovca za egzistenciju obitelji. Mnogi antički povjesničari pisali su o matrijarhatu, odnosno o centralnom položaju žena u obitelji kod brojnih civilizacija pri tome ističući glavne karakteristike matrijarhata; ime djeteta dobiveno je od strane majke, a nasljeđivanje imovine i rodbinski odnosi pratili su se također po majci (Rosić i Zloković, 2002).

Matrijarhat se označava kao sociološki i povijesni pojam koji označava organizaciju društva u kojemu žena ima nadređeni položaj kako u društvu tako i u obitelji. Karakterističan je za primitivna društva, a karakterizira ga vladavina žena, odnosno majki te nasljeđivanje u obitelji po ženskoj strani, odnosno lozi (Višaticki, 2002).

Štovanje i idealiziranje lika majke ima dubok društveni korijen. Razdoblje rodovskog uređenja društva obilježava matrijarhat. Matrijarhat se odnosi na društvene odnose u kojima žena, osobito majka ima značajniju ulogu i važniji položaj nego muškarac, odnosno otac u obitelji. Matrijarhat se ističe kod plemena koja su se bavila zemljoradnjom, a u početku su se zemljoradnjom uz uzgajanje domaćih životinja bavile žene. S druge strane, muškarci su se bavili lovom, odnosno doprinosom hrane u obitelji, koji je često bio nesiguran. Upravo zbog toga žene su bile glavni nosioci proizvodnih snaga prvobitnog društva, jer su za razliku od muškaraca njihovi plodovi rada bili stalniji i sigurniji. Majka je u matrijarhalnim odnosima imala istaknut položaj. Smatrala se mnogo važnijim roditeljem od oca. U matrijarhalno uređenom društvu ističu se osnovni elementi materinskog prava koji označava veliku ekonomsku ulogu žene, odnosno majke. Stoga su djeca u obitelji dobivala imena po majci, te su se i rodbinski odnosi određivali po njoj. Sva rodovska imovina nasljeđivala se po majčinoj liniji, a majka i njezini rođaci imali su veće dužnosti i prava prema djeci nego otac i njegova rodbina. U takvom društvenom uređenju, majka je uživala osobito poštovanje koje je prelazilo u idealiziranje majčinstva, koje se očituje predodžbama da majčinstvo postoji samo po sebi, neovisno o bilo čemu drugom, prije svega o muškom dijelu rasplodne moći prirode (Košiček, 1986).

Matrijarhat je prepustio svoje mjesto patrijarhatu, a majka nakon toga više nije imala nikakve prednosti ni prava u obitelji. Muškarac, odnosno otac preuzeo je majčino mjesto u

društvu i obitelji, odnosno u načinu proizvodnje, nasljeđivanju imovine te pravnim propisima. Patrijarhat označava mušku autoritativnost, krutost, kržljivu emocionalnost i nedovoljnu prilagodljivost muškaraca. Otac u obitelji postaje neprikosnovena vlast. U takvom odnosu, majka preuzima ulogu zaštitnice djece i postaje jedini izvor prave roditeljske ljubavi (Košiček, 1986).

3.2. Grčka

Grci se smatraju prvim narodom koji je postavio teoretske temelje za odgoj i obrazovanje djece te su prvi sustavno razmišljali o roditeljstvu i razvoju djeteta, budući da je kod njih postojalo uvjerenje da stabilnost društva i države ovisi o stvaranju novih generacija koje trebaju biti sposobne i predane za održavanje zajednice. Njihovo poimanje roditeljstva stavlja naglasak na učincima odgoja i potrebe da roditelji ulože svoje vrijeme, energiju i resurse koji će biti primjereni djetetu, odnosno fazi djetetova života i razvoja (Bornstein, 2005).

Kako je u obiteljima jačala uloga muškarca, matrijarhat je počeo gubiti svoje značenje u obiteljima. Tako je u drevnoj Grčkoj otac u obitelji smatran nezavisnom i neprikosnovenom osoba koja je određivala sve bitne odredbe u obitelji. Otac je u obitelji odlučivao o pravilima ponašanja svih članova, vjeri, ekonomskim odnosima i obavezama te o životu i smrti svakog člana obitelji. Otac je predstavljao simbol apsolutne vlasti u obitelji. S druge strane, majka je bila limitirana u odgoju djece te se njezina uključenost u odgoj odvijala isključivo po odlukama oca. Reprodukcijska funkcija bila je najvažnija vrijednost žene (Rosić i Zloković, 2002).

Položaj žene u Grčkoj razlikuje se u odnosu na grčke polise Atenu i Spartu. Ženama u Ateni nije bila dozvoljena sloboda kretanja pa su većinom boravile u kućama obavljajući sve kućanske poslove. S druge strane, žene u Sparti imale su povoljniji položaj u odnosu na žene u Ateni. U Sparti se iznimno cijenila žena zbog rađanja djece jer je rađanje djece u Sparti označavalo rađanje novih ratnika. Žene u Sparti imale su slobodu kretanje te su mogle sudjelovati u političkom životu (Bereš, 2016).

Odgojni cilj također se razlikuje u odnosu na grčke polise. Odgojni cilj u Sparti sastoji se u tome da se djeca što bolje izvježbaju u vojničke svrhe te da poštuju zakon i starije osobe. Djeca su u obitelji bila do sedme godine, a nakon toga odlaze u javne odgojne ustanove gdje započinje državni odgoj koji traje sve do njihove 18. godine. Za razliku od Sparte, atenski odgoj djece više je isticao oblikovanje duševnih snaga između pojedinca i države. Djeca su se do sedme godine života odgajala u obitelji gdje je najvažniji bio tjelesni odgoj, dok se zanemarivao umni razvitak djeteta i potreba za igranjem. Djevojčice su nakon sedme godine ostajale u

obitelji gdje su se za njih brinule i odgajale majke. Učile su ih domaćinske plesove i pjevanje, dok se dječake u školama odgajalo muzički i gimnastički te ih se podučavalo pisanju, čitanju i računanju (Hercigonja, 2021).

U Sparti djeca su bila središnji fokus, a odgoj dječaka do sedme godine života i djevojčica do udaje u potpunosti je bilo vezano uz majku. Očevi zbog punog angažmana u spartanskoj vojsci, često su bili odsutni od svoje obitelji. Spartanska majka bila je usmjerena na odgajanje djece da postanu dobri Spartanci. Posebno su pažnju davale dječacima do njihove sedme godine, budući da se od njih zahtijevala snaga i hrabrost zbog vojnog obrazovanja od sedme godine života (Bornstein, 2005).

Grci su bili upoznati s fazama razvoja djeteta i razmišljali su o tome kako oni kao roditelji mogu odgovoriti na djetetove promjenjive potrebe. No oni to nisu radili toliko zbog samog djeteta, već zbog dobrobiti zajednice, odnosno dobrobiti koje dijete može donijeti za njihovu zajednicu (Bornstein, 2005).

3.3. Rim

U starome Rimu kao i u drevnoj Grčkoj, u središtu obitelji bio je otac – pater familias. Otac kao glava kuće smatrao se sredinom ljudskog, kulturnog, nacionalnog i vjerskog odgoja u obitelji. Neke od njegovih uloga u obitelji bile su; briga za ženu i djecu, njegovanje kulta predaka te nacionalne tradicije. Prema Rimskom pravu on je posjedovao apsolutnu vlast nad svim članovima u obitelji pa je to značilo i potpunu vlast nad ženom s kojom je živio u braku. Otac je mušku djecu učio obrađivati zemlju i polje te ih je učio kako živjeti od zemlje i njezinih plodova jer se u Rimljana umijeće obrađivanja zemlje smatralo glavnim aspektom učenja. Mušku djecu učio je nadzirati robove koji obrađuju zemlju, savjetovati zakupnike i upravitelje. U odgoju djece, otac je imao neograničenu moć, no i majke su imale značajnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu djeteta. Uloga majke razlikuje se u odnosu na spol djeteta. O muškom djetetu majka se brinula do njegove sedme godine života, nakon čega brigu o muškom djetetu preuzima otac. Ženska djeca su pod utjecajem i kontrolom majke bila sve do udaje te ih je majka učila voditi kućanstvo. Majka je bila zadužena za učenje prvih molitava kod djece i poticanje vrlina kod djece (Ninčević i Hosni, 2017).

Kako je glava rimske obitelji bio otac, njega su slijedile vrline razboritosti, dosljednosti i vjernosti. Prema tim vrlinama i takvom uzoru ravnao se i sam odgoj mladića. Budući da je otac imao neograničenu moć, on je svoje dijete mogao prihvatiti i podignuti, no imao je moć i svoje dijete ubiti ili ga prodati što je bio slučaj sa slabšašnom novorođenčadi. Osobni primjer

oca obitelji smatrao se najjačim odgojnim sredstvom. Otac u rimskoj obitelji smatrao se svetinjom, a njegov status jamčio je odgoj, običaje i tradiciju (Pranjić, 2015).

Mnogi aspekti rimskog roditeljstva mogu se povezati s grčkim. Kao i Grci, bili su upoznati s fazama razvoja djeteta te su na odgoj djece gledali kao na utjecaj na moralni, intelektualni i fizički razvoj mladih. Smatrali su da je obrazovanje ključno u procesu odrastanja djeteta. Rimski roditelji svoje uloge su smatrali jako važnima te su pridavali pažnju i vrijeme za razvoj i odgoj svoje djece. U Rimu, uloga majki i očevi bila je slična, odnosno oboje su bili odgovorni za fizički, obrazovni i moralni razvoj djece. Smatra se da su u rimskoj obitelji veze između očeva i kćeri bile najprivrženije. Očevi su imali zakonsku moć nad svojom djecom. Majke su također imale ključnu ulogu u roditeljstvu i na njih se gledalo kao na zaštitnicu interesa svoje djece (Bornstein, 2005).

3.4. Predindustrijsko doba

U predindustrijskom razdoblju, karakteristična je tradicionalna obitelj koja se definira kao klasična proširena obitelj koja se temelji na važnosti rodbinskih veza te na autoritetu muškog člana obitelji. Uloga muškog člana, odnosno oca obitelji je uloga hranitelja, dok je uloga majke domaćica (Nikodem i Aračić, 2005).

U predindustrijsko doba, proširena obitelj u tradicionalnoj ruralnoj zajednici, zajedno sa seoskom sredinom, obavljala je ranije navedene fizičke, socijalne i emocionalne funkcije. Takva obitelj činila je mali socijalni mikrokozmos, odnosno čvrstu cjelinu života (Puljiz, 1994). Obitelj prije industrijske revolucije uglavnom se označava kao agrikulturna, velika, višegeneracijska obitelj. Takve obitelji uglavnom su ruralne te se smatraju same sebi dovoljne budući da se u njima odvijalo gotovo sve ono što je bitno i potrebno za svakog pojedinog člana obitelji. U obiteljima prevladavaju tradicionalne funkcije, pa stoga prvo mjesto zauzima reprodukcijaska funkcija, zatim ekonomska, socijalizacijska, edukativna pa na zadnjem mjestu emocionalna (Janković, 2008).

Tradicionalna obitelj podrazumijeva i pojam patrijarhalne obitelji. Patrijarhalna obitelj označava više generacija koje žive zajedno, a čija je imovina zajednička ili pripada ocu obitelji. Upravo otac ili skup najstarijih muškaraca u velikim i višegeneracijskim obiteljima odlučuju o svim važnim odrednicama vezanim za život i razvoj obitelji. U takvoj obitelji, dominantan položaj imaju muškarci čije se mišljenje više cijeni u odnosu na mišljenje žena u obiteljima. Podjela rada u takvim obiteljima ne odlučuje se prema dobi, već prema spolu, dok su prava

žena u takvim obiteljima ograničena. Jedan od motiva sklapanja brakova u takvim obiteljima često je očuvanje obiteljske imovine (Janković, 2008).

Strukturu tradicionalne obitelji činili su otac, majka, njihova djeca te ostali krvni srodnici obitelji kao što su djed, baka i drugi predstavnici šire obitelji. Tradicionalna obitelj analizirana je uz ulogu zaposlenog oca, dok je uloga majke bila briga o djeci i kućanstvu (Rosić i Zloković, 2002). Tradicionalna uloga žene u društvu podrazumijeva ženu kao slabiji spol koja čini središte obiteljskog života. Smatra se da je tijekom povijesti uloga žene bila „tiha uloga“ te da je žena bila rijetko prisutan član zajednice u svakodnevnom životu, a često je za nju zastupao netko drugi, odnosno muškarac (Jadrešin i Mustapić, 2014). Žene su imale manje privilegija i manja prava od muškaraca, pa je tako česta tradicionalna uloga udate žene predindustrijskog vremena bila; žena-majka-domaćica (Ljubetić, 2006).

Mjesto stanovanja obitelji ujedno je bilo i mjesto privređivanja obitelji. U tradicionalnoj obitelji djeca su bila uključena u sve radne aktivnosti koje su se odvijale u obitelji te su se smatrala proizvodnom radnom snagom koja doprinosi pomaže roditeljima i cijeloj zajednici. Iako postoje činjenice koje upućuju da se dijete u tradicionalnoj obitelji predindustrijskog razdoblja smatralo proizvodnim dobrom, mnogi autori ukazuju da je dijete u tradicionalnoj obitelji bilo obiteljsko blago kojim su se roditelji obogaćivali i počašćivali (Benveniste, 1972).

Karakteristika tradicionalnih obitelji je prenošenje obiteljskih tradicija. Osim na temeljima krvnog srodstva, prenošenje obiteljskih tradicija omogućuje učvršćivanje obiteljskog lanca obitelji na zajedničkim vjеровanjima, simbolima i predajama koji su vezani za svaku određenu obitelj. Prenosjenje i njegovanje obiteljskih tradicija jamči simboličko, duhovno i moralno zajedništvo obitelji (Nimac, 2010).

Prema Nimac (2010) tradicionalna obitelj označava se kao proširena obitelj s više djece, koju karakterizira stanovanje i suživot više generacija u istoj kući. U takvim obiteljima postoji podjela na muško-ženske uloge te je prisutna podčinjenost žene muškarcu, odnosno pravo na posjedovanje i vlasništvo nad ženom. No, tradicionalnu obitelj karakteriziraju mnoge druge činjenice koje su pozitivne, kao što su žrtva za članove obitelji, vjernost, strogo određene društvene funkcije te zajednički nastupi obitelji. Zajednički život i stanovanje obitelji koja imaju više generacija označava se proširenim obiteljima koje podrazumijevaju obiteljsku jezgru proširenu drugim rođacima koji žive kao jedna cjelina (Stevanović, 2000).

3.5. Tradicionalni pogledi na majčinstvo

Majčinstvo se promatra kao ključni aspekt identiteta svake žene na individualnoj razini, ali i na razini društvene zajednice, a ono uključuje provedbu njege, brige i odgoja prema djeci (Vrcelj, 2019). Pojam majčinstva teško je odrediti kao zajednički pojam, budući da je majčinstvo jedinstven doživljaj koji je za svaku pojedinu majku poseban i drugačiji. Unatoč različitosti doživljaja svake majke, postoje aktivnosti koje se smatraju zajedničkim i čine bit majčinstva, kao što su njega, zaštita i odgajanje djece koje se sveukupno nazivaju majčinskom praksom. Majčinstvo se opisuje kao subjektivni roditeljski osjećaj koji je za svaku ženu najvažniji izvor njihovog osobnog identiteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Tradicionalno majčinstvo označava brigu i podizanje djeteta kroz pružanje bezuvjetne ljubavi. Majkama se tradicionalno daje najveća odgovornost u stvaranju novih generacija, no takav stereotipan pogled na ulogu majke dovodi do emocionalnog pritiska kod majke koji se može očitovati i utjecati na odnos između nje i djeteta (Pernar, 2010).

Majčinska praksa obuhvaća različite zadatke i aktivnosti; mijenjanje pelena, kupanje, hranjenje, presvlačenje, uspavljivanje, igranje, čitanje, vođenje djeteta u vrtić u šetnju i slično. Zadaci i aktivnosti koji pripadaju majčinskoj praksi proistječu iz neodložnih potreba djeteta te zahtijevaju vještine, znanja te uspostavljanje emocionalnog odnosa prema djetetu. Intenzivno majčinstvo kojega karakterizira predanost majke potrebama djeteta te zanemarivanje vlastitih potreba za autonomijom i profesionalnim ili osobnim razvojem u društvu se još uvijek postavlja kao norma. Intenzivan model majčinstva karakterističan je za tradicionalne oblike obitelji (Obradović i Čudina-Obradović, 2003).

U tradicionalnoj obitelji emocionalna funkcija smatra se sporednom te je u takvim obiteljima zabranjeno pokazivanje emocija među članovima obitelji, osim u odnosu majke i djeteta (Janković, 2008).

3.6. Tradicionalni pogledi na očinstvo

U tradicionalnoj obitelji karakteristike oca bile su autoritarnost i nedostupnost kao i neuključenost u svakodnevna zbivanja u obitelji. Otac je bio okosnica obitelji, odnosno on je bio zadužen za određivanje strukture obitelji (Carpenter, 2002, prema Cvrtnjak i Miljević-Ridički, 2013). Tradicionalna uloga očeva odnosila se na ulogu muškarca čija je glavna briga bila osiguravanje materijalnog stanja i financijske sigurnost obitelji. Osim materijalnog i financijskog stanja obitelji, tradicionalni otac vodio je brigu o ugledu i moralu obitelji i svih članova obitelji te je u obitelji primjenjivao disciplinu i odgovarajući kućni red. Karakterizira

ga fizička i emocionalna odsutnost, nepristupačnost i hladne emocije prema članovima obitelji (Cvrtnjak i Miljević-Ričički, 2013).

U tradicionalnim društvenim odnosima nastala je predrasuda kako je otac za razliku od majke manje potreban djetetu, budući da su se u to vrijeme briga o djetetu, njega i odgoj smatrali isključivo majčinom dužnosti. Često je navedena predrasuda istaknuta i u današnjem vremenu te označava ograničavanje očeve roditeljske uloge te uskraćivanje prilike muškarcu da se bavi djetetom jednako kao i majka. Navedena predrasuda negativno utječe i na dijete, budući da uskraćuje potpuno doživljavanje oca, poistovjećivanje s njim, stjecanje povjerenje i učenje od njega te izaziva nepotpunost, prazninu ili jednostranost u oblikovanju mlade ličnosti (Košiček, 1986).

4. Suvremena obitelj i roditeljstvo

4.1. Suvremeni pogledi na obitelj

Prijelazno razdoblje u industrijsku proizvodnju donosi nove utjecaje na obitelj. Obitelji su osiromašene i šalju svoje članove, najprije muževe pa onda i maloljetnu djecu na rad u prve industrijske pogone. Navedeno prijelazno razdoblje označava prijelaz poljoprivredničkih obitelji u radničke obitelji koje se susreću sa siromaštvom, smrtnošću novorođenčadi te djeci koja su izložena dugotrajnom i teškom radu. Obitelj tada dobiva nove dimenzije kao što je samostalnost u odnosu na srodničku obitelj i roditelje bračnog para (Janković, 2008).

Pojavom industrijske revolucije ruralno stanovništvo zapošljava se u različitim novootvorenim tvornicama te se preseljava u gradove. Obiteljski život prolazi kroz promjene, a članovi obitelji napuštaju svoje domove zbog toga što na taj način mogu više ekonomski doprinijeti životu obiteljske zajednice. Zbog napuštanja domova, obitelj postaje sve manje središte života njezinih članova (Ljubetić, 2006).

Industrijska revolucija donosi promjene u funkcioniranju obitelji. Tijekom industrijske revolucije mijenjaju se ekonomski i socijalni odnosi u obitelji te se mijenja dotadašnja stereotipna slika obitelji u kojoj otac radi, a majka je kod kuće. Promjene u zapošljavaju i muškaraca i žena utječu na mnoge probleme u obitelji koje su se tada pojavile kao što su razvodi, maloljetnička delikvencija, mentalne bolesti i druge pojave (Rosić i Zloković, 2002).

Faza razvijene industrije i radničke klase smatra se fazom modernizacije u kojoj se zabranjuje rad djeci, a uvjeti radnika postaju sve bolji. Uz odrasle muškarce, očeve, sve više se zapošljavaju žene ili majke. Sve više obiteljskih funkcija prenosi se na društvo, osobito u vezi s brigom za djecu, njihovom socijalizacijom i školovanjem. Mijenja se važnost obiteljskih funkcija, najviše mjesto zauzima emocionalna funkcija, seksualna te na kraju reproduktivna (Janković, 2008).

Različite društvene, ekonomske i demografske promjene dovele su do promjena u suvremenoj obitelji te promijenile strukturu i životni stil obitelji. Neke karakteristike suvremene obiteljske zajednice su osjećaji zajedničke ljubavi i roditeljstva, urbanost te autonomija članova obitelji. Tijekom niza promjena u obiteljskoj strukturi suvremenog društva, došlo je do pozitivnih promjena u odnosu između roditelja i njihove djece. Djeca postaju ravnopravni članovi obitelji, a obitelj im je omogućila stjecanje temeljnih pravila ponašanja te pravo na vlastiti izbor, djelovanje i izražavanje. Djetetu u obitelji je omogućeno zadovoljavanje tjelesnih, psiholoških i egzistencijalnih potreba (Jurčević Lozančić, 2011).

Suvremeno društvo i obitelj ističe važnost emocionalne funkcije koja se smatra presudnom za nastanak današnjih obitelji. Emocionalna funkcija se odnosi na obitelj koja je mjesto na kojem djeca i roditelji mogu otvoreno i iskreno razmjenjivati pozitivne emocije te otvoreno komunicirati bez sukoba (Janković, 2008).

Ostvarivanje majčinstva kod žene te istodobno stvaranje profesionalne karijere doprinijelo je stupnju samostalnosti žene, kojoj je tako omogućen ravnopravniji položaj u obitelji i društvu nego je to bilo prije. Prema Maleš i Kušević (2011) zapošljavanje žena i izgradnja profesionalne karijere žena utječe na povećanje broja djece koja provode dio svoga vremena bez roditelja i obitelji, stoga je potrebno razvijanje društvene skrbi o djeci. Izostanak podrške među bračnim partnerima u obiteljskom i profesionalnom životu dovodi do disharmonije koja povećava stres u obitelji, koji utječe na kvalitetu bračnog i obiteljskog života te se može negativno odraziti na kvalitetu i odgoj djece u obitelji. Međusobna podrška među bračnim partnerima razrješava sve konfliktne situacije i umanjuje obiteljski stres (Jurčević Lozančić, 2011).

Karakteristike i obilježja suvremene obitelji su sposobnost prilagodbe i razumijevanje, postojanje jasne uloge u obitelji, komunikacija, važnost poticanja autonomije i sposobnosti samostalnog razvoja pojedinca te poticanje moralnih i etičkih odrednica u odgoju (Golombok, 2000, prema Jurčević Lozančić, 2011). Suvremena obitelj karakterizira sve manji broj članova obitelji, a pažnja se usmjerava na potrebe djeteta. U suvremenim obiteljima važnim se smatraju obiteljski odnosi među kojima se najviše ističu razumijevanje i povjerenje među svim članovima obitelji (Jurčević Lozančić, 2011). Promjene u suvremenoj obitelji dovele su do osjećaja povezanosti i privrženosti članova obitelji, a važna je i osobna sloboda svih članova u obitelji, poticanje privatnosti u obiteljskom životu te izgrađivanje sretnog braka (Ljubetić, 2006).

Nuklearna obitelj je vrsta obitelji koja je karakteristična za moderna industrijska društva, a takva obitelj se sastoji od oca, majke i djeteta. U današnje vrijeme, događaju se mnoge promjene koje dovode do smanjenja nuklearnih obitelji. Neke od promjena koje utječu na smanjenje nuklearnih obitelji su pojednostavljena zakonska procedura pri razvodu braka, sve veća ekonomska neovisnost žena, oblici stresa koji se pojavljuju u obiteljima te pojava alternativnih zajednica i brakova (Jančić, Jurišić i Lončarić, 2019). Obitelji razvedenih bračnih parova s djecom te samohrani roditelji smatraju se posljedicom nuklearnih obitelji (Maleš, 2012).

4.2. Oblici suvremene obitelji

U današnjem društvu se pojavljuju različiti tipovi obitelji te je stoga teško jednoznačno definirati obitelj. Različitost obiteljskih struktura promatra se kroz niz kriterija: odnos roditelja i djece, kroz bračni status roditelja, s obzirom na broj roditelja u obitelji te s obzirom na seksualnu orijentaciju. Tako u suvremenom društvu postoje osim obitelji s biološkim ocem i majkom i njihovom djecom, posvojiteljske i udomiteljske obitelji, rekonstruirane obitelji, istospolne, surogat obitelji, obitelji u kojima je jedan roditelj biološki i mnoge druge vrste obitelji (Maleš, 2012).

Posvojiteljske, udomiteljske i surogat obitelji

Posvojiteljske obitelji su stalni oblik udomiteljstva. Udomiteljstvo je stalni oblik skrbi koji se događa izvan vlastite obitelji djeteta kojemu se u drugoj obitelji i drugoj obiteljskoj atmosferi i okruženju pruža zadovoljenje njegovih potreba. Odlazak djeteta u udomiteljske obitelji događa se kada dijete nema adekvatnu skrb u vlastitoj obitelji ili ako dijete nema svoju obitelj (Jančić, Jurišić i Lončarić, 2019).

Posvojenje je najkvalitetniji oblik trajnog zbrinjavanja djece koja nemaju pruženu odgovarajuću roditeljsku skrb, a djetetu se na taj način omogućuje odrastanje u kvalitetnom obiteljskom okruženju. Posvojenje djeteta znači prestanak življenja djeteta sa biološkim roditeljima i početak zasnivanja obiteljske zajednice s roditeljima – posvojiteljima. Roditelji posvojitelji dolaskom djeteta u obitelj moraju se prilagoditi novom načinu života te se pred njih stavljaju određeni zadaci. Pred roditelje posvojitelje se stavljaju isti zadaci s kojima se susreću i biološki roditelji, ali za roditelje posvojitelje postoje i specifični zadaci s obzirom na njihovu ulogu posvojitelja. Roditelji se trebaju prilagoditi posvojenoj djeci, razgovarati s djecom o posvojenju, podržati djetetove želje u vezi saznanja o svojim biološkim roditeljima te pomoći djetetu u procesu separacije od obitelji i povezivanja s novom obitelji. Prilikom zajedničkog početka življenja, važno je ispuniti zadatak formiranja i razvoja privrženosti između roditelja i djeteta. Privrženost je snažna emocionalna veza koja postoji između djeteta i njegovog skrbnika, a očituje se iskazivanjem sreće i nježnosti djeteta prema skrbniku (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Privrženost djetetu omogućava povjerenje u druge ljude, neovisnost, spremnost na suradnju te uspješnije rješavanje problema. Roditelji posvojitelji su odgovorni za razvijanje maksimalnih potencijala djeteta te njegovog fizičkog, intelektualnog i psihičkog razvoja (Grgec-Petroci, 2015).

Neki parovi koji nemaju djecu ili nisu u mogućnosti dobiti dijete, dijete uzimaju od surogat majke. Surogat majke to čine kako bi pomogle nekome tko ne može imati dijete, a to želi. Često su surogat majke žene iz siromašnih dijelova svijeta i zemalja, a koje se na surogat majčinstvo odlučuju zbog ispunjavanja svojih osobnih potreba i očuvanja vlastite egzistencije (Volarević, 2018).

Jednoroditeljske obitelji

U suvremenom svijetu dolazi do promjene u strukturi obitelji koja se razlikuje od tradicionalnog poimanja obitelji, te se javlja sve veći broj djece koja žive i odrastaju samo s jednim roditeljem (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015). Za jednoroditeljsku obitelj često se koriste sinonimi kao što su napuštena ili nekompletna obitelj, razorena obitelj ili deficijentna obitelj. Uz jednoroditeljsku obitelj vežu se i izrazi kao što su samohrani roditelj, roditelj samac, jedan roditelj, roditelj bez bračnog partnera te roditelj koji živi sam. Takvu obitelj karakterizira jedan roditelj koji izgrađuje obiteljski život sebe i djece i sam izvršava brojne obiteljske zadaće. Neke posljedice nastanka jednoroditeljskih obitelji su smrt, razvod roditelja, napuštanje obitelji od strane jednog roditelja, izvanbračno rođenje ili dugotrajno odsustvo jednog roditelja. Osim navedenih posljedica nastanka jednoroditeljskih obitelji, jednoroditeljske obitelji mogu biti takve od samog početka, budući da se majke mogu opredijeliti za takav način roditeljstva (Grozđanić, 2000).

Jednoroditeljske obitelji se često pretvaraju u rekonstruirane obitelji koje karakterizira jedan biološki roditelj. Rekonstruirane obitelji nastaju ako se roditelji razvedu ili ako dođe do smrti jednog od roditelja. Djeca u takvoj obitelji nemaju zajednička oba roditelja, već u ovakvim obiteljima postoje poočim ili pomajka (Maleš, 2012).

Istospolne obitelji

Istospolne zajednice definiraju se kao zajednice koje se sastoje od dva muškarca ili dvije žene, odnosno od dva pripadnika istoga spola. U današnje vrijeme unatoč brojnim pritiscima istospolne zajednice su u sve većem broju prihvaćene u društvu. Tako se i u Hrvatskoj, 2014.godine omogućilo sklapanje životnog partnerstva istospolnim brakovima. U istospolnim zajednicama najčešći oblik roditeljstva je postojanje djeteta jednoga roditelja koji je imao dijete prije ulaska u brak sa svojim partnerom. U različitim državama svijeta istospolne zajednice, odnosno pripadnici istospolnih zajednica mogu postati roditeljima na različite načine kao što su posvajanje, udomljavanje, ili surogatstvo. U mnogim zemljama je dopušteno i omogućeno posvajanje djeteta istospolnim zajednicama, no istospolne zajednice prilikom posvajanja često

nailaze na mnoge prepreke, budući da heteroseksualni parovi većinom imaju prednost pri posvajanju djece od pripadnika istospolnih zajednica (Jančić i sur., 2019).

Često za istospolne obitelji socijalni rizik stvara društvo u kojem vladaju stereotipi i predrasude prema navedenim obiteljima. Istospolni partneri su pod velikim utjecajem stigmatizacije koja negativno utječe na mentalno zdravlje i kvalitetu života istospolnih parova. Niz različitih istraživanja provedenih uz istospolne obitelji i roditeljstvo ukazuje kako ne postoje značajne razlike između djece koja su odrastala u heteroseksualnim zajednicama u odnosu na djecu koja su odrastala i živjela sa pripadnicima istospolnih zajednica, a istraživanja se odnose na psihičku i fizičku dobrobit djeteta, socijalne kompetencije, ponašajne prilagodbe, rodni identitet i uloge, seksualnu orijentaciju, socijalne odnose te akademsko postignuće. Rezultati istraživanja ukazuju kako na samo dijete i njegov razvoj ne utječe obiteljska struktura već kvaliteta roditeljstva, obiteljski procesi te samo uspostavljanje odnosa između roditelja i djeteta (Patrčević i Ernečić, 2020).

5.3. Pojam suvremenog roditeljstva

Pojam suvremenog roditeljstva sinonim je za izraz ravnopravno roditeljsko partnerstvo. Suvremeno roditeljstvo odbacuje mnoge karakteristike tradicionalnog roditeljska i načina života, pa se tako odbacuju tradicionalni društveni pritisci, zatim stereotipi koji se javljaju uz uloge oca i majke te rodnu podjelu između muškaraca i žena u kućanstvu i društvenoj zajednici. U obiteljskom životu roditelji svakodnevnim dogovorom zajednički se prilagođavaju i dogovaraju o podjeli dužnosti i poslova u vezi djece, pri tome izbjegavaju načela muških i ženskih poslova i aktivnosti (Macuka, 2022). Ravnopravnom podjelom dužnosti i poslova dolazi do osjećaja zadovoljstva između majke i očeva, budući da se kod majke javlja osjećaj zadovoljstva zbog pružene potpore i sudjelovanja muža u obitelji, a muž se ne smatra isključenim iz obiteljskog života i odgoja djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

U odnosu na prijašnja vremena i generacije, suvremeno roditeljstvo obilježeno je mnogim promjenama koje se očituju u drugačijim aktivnostima, pritiscima i zahtjevima koje se stavljaju pred roditelje i njihovo izvršavanje roditeljske uloge. Mnogi roditelji nailaze na izazove današnjega društva te se prilagođavaju suvremenim promjenama koje utječu na njihovu djecu te roditeljstvo sve više usmjeravaju na postizanje dobrobiti i unaprjeđenje tjelesnog, socio-emocionalnog i kognitivnog razvoja djeteta (Macuka, 2022).

„Uključivo majčinstvo“ i „emancipirano očinstvo“ smatraju se oblikom roditeljskog partnerstva oca i majke. Navedeni oblik roditeljskog partnerstva može se realizirati ako se

roditelji odnose kao tim te ako je obiteljski i roditeljski sustav povezan, organiziran, fleksibilan, uspješan i međusobno otvoren (Rosić, 1998).

Od suvremenog roditelja se očekuje izvođenje zadataka i očekivanja užeg i šireg društvenog okruženja, od obitelji te od njega osobno. Suvremeni roditelj treba promišljati o svom roditeljstvu tako da si postavlja dugoročne ciljeve koje želi ispuniti u odgoju svoga djeteta kako bi povećao zadovoljstvo i djelotvornost roditeljstva. Važno je da roditelj bude informiran o osjećajima, mislima i djelovanju svojega djeteta te da dijete stekne vještine koje će donijeti pozitivne aspekte razvoju samopoštovanja i sigurnosti kod djeteta (Maleš, 2011).

Suvremeno roditeljstvo opterećeno je stresom zbog kojeg dolazi do ugrožavanje roditeljske stabilnosti. U suvremenim obiteljima često se javljaju financijski problemi koji dovode do nesigurne egzistencije obitelji, zatim transformacije obitelji i društva te mnogi drugi problemi suvremenog društva koji dovode do stresa u obitelji. U svakoj obitelji postoji doza stresa koja se ne može izbjeći, no ako u obitelji postoji stalna izloženost stresu među članovima, dolazi do ugrožavanja roditeljskog funkcioniranja. Ističu se razne vrste stresa koji postoje u obitelji. To su osobni stres, to jest stres koji se odnosi na roditeljski osjećaj „preplavljenosti“ koji može utjecati na probleme u ponašanju djece, zatim bračni stres koji se događa kada postoji neslaganje i sukob među bračnim partnerima, stres izazvan roditeljskom ulogom te nedostatna potpora okruženja koja se očituje u tome što roditelji osjećaju usamljenost i nedostatak potpore šire obitelji i prijatelja u roditeljstvu. Svi oblici stresa u obitelji utječu na funkcioniranje obitelji i probleme u prilagodbi djece, stoga je važno da roditelji pronalaze djelotvorne načine suočavanja sa stresom (Bašić, Ferić i Kranželić, 2002).

4.4. Suvremeni pogledi na majčinstvo

Suvremena gledišta majčinstva ističu važnost okruženja gdje se odvija odnos majke i djeteta zbog toga što različiti kontekst predstavlja različiti odnos majke i djeteta. Odgoj djeteta različit je kod majki koje se nalaze u raznolikim društvenim i socio-ekonomskim prilikama te od majki koje se nalaze u raznovrsnim oblicima potpore i odnosa među članovima u obitelji. Majke će različito ostvarivati majčinsku praksu s obzirom na postojanje ekonomskih, socijalnih i emocionalnih ograničenja. Navedena ograničenja utjecat će na različito roditeljsko zadovoljstvo, kompetenciju i mogućnost utjecaja na djetetov razvoj. Suvremeno majčinstvo obuhvaća različita odstupanja od univerzalističke norme majčinstva koja su sve više zastupljena u današnjem društvu, a odnose se na samohrane i zaposlene majke, maloljetne majke, nezaposlene majke te majke koje se nalaze u nezbrinutim obiteljima. Njihovo uspješno

obavljanje majčinske prakse ovisi o vještini suočavanja s problemima i nalaženja potpore u situacijama u kojima se nalaze (Obradović i Čudina-Obradović, 2003).

U suvremeno doba žene su ušle u tržište rada uglavnom s punim radnim vremenom te su tako dobile nove uloge, no tradicijska uloga žene u obitelji nije se puno promijenila. Žene tako obavljaju dva posla, profesionalni i obiteljski. Zapošljavanje žena dokaz je samostalnosti, slobode i identiteta žene (Maleš, 2011).

Kako je u suvremeno doba sve izraženiji čimbenik zapošljavanja žena izvan kuće, taj čimbenik dovodi do niza pitanja koja se vežu uz ulogu majke. Često je čimbenik zapošljavanja žena opisan kao čimbenik koji dovodi do nesklada između majčinske i radne uloge žene te se iskazuje kao opterećenost majke i usmjerenost majke na interese, aktivnosti, ciljeve i vrijednosti koji se ne odnose na sadržaje vezane uz majčinsku ulogu (Obradović i Čudina-Obradović, 1999).

4.5. Suvremeni pogledi na očinstvo

Današnje društvo promijenilo je shvaćanje da je otac netko tko donosi novac u obitelj, odnosno da je njegova uloga vezana uglavnom za izvankućne poslove. Također promijenilo se shvaćanje da je očev odnos spram žene i djeteta suportivan, već se danas ističe puno aktivnija uloga u direktnoj brizi i njegovanju djeteta s očeve strane. Današnji očevi puno više participiraju u razvoju i odgoju svoje djece te su puno više upoznati o potrebama djeteta. Takvo shvaćanje uloge oca uvjetuju to što današnje obitelji imaju puno manje djece što omogućava svakom roditelju, pa tako i ocu da se više individualno približi svakom djetetu. Također, u današnje vrijeme izvan kuće rade i žene te su stoga svi poslovi i briga oko djece podijeljeni između majke i oca. Uloga oca u današnje vrijeme promijenila se i zbog društvenih očekivanja koja zahtijevaju jednaku uključenost oca kao i majke u odgoj i brigu za dijete, što se naziva egalitarnom etikom roditeljstva. Neki od pokazatelja egalitarnog roditeljstva su i korištenje porodiljskog dopusta za očeve te prisustvovanje očeva porodu djece što je u današnje vrijeme sve češća pojava. Egalitaristički model obiteljskih odnosa odnosi se na osjećaj ravnopravnosti koji se javlja među partnerima te na podjelu moći i proces donošenja odluka među partnerima. Takav model obiteljskih odnosa naglašava važnost dodjele uloga prema interesima i stručnosti bilo majke ili oca, a ne dodjelu uloga među roditeljima na temelju spola (Maleš, 2011).

Unatoč navedenih suvremenim očekivanjima o ulozi oca u odgoju djece, postoje proturječja između socijalnih očekivanja te stvarnog ponašanja oca i njegove uloge u odgoju djece. Muškarci su tijekom svog života, odgoja i odrastanja bili u situaciji koja ih nije

pripremala za ulogu roditelja za razliku od žena. Također, muškarci nisu bili izlagani roditeljskim ulogama kakve se od njih očekuju u suvremenom svijetu. Primarna briga o djetetu u obitelji u kojoj rade i majka i otac svejedno je više na strani majke. Očevi teško usklađuju zahtjeve očinstva sa zahtjevima svoga posla i karijere. Također, smatra se da mnogi muškarci postaju očevi u vrijeme kada uspostavljaju svoju karijeru što dovodi do teškog zadatka raspoređivanja energije u dva različita pravca (Pernar, 2010).

Očinstvo se prema suvremenim, psihološkim shvaćanjima sve više smatra bitnom sastavnicom muškarčeva identiteta. Suvremeno očinstvo zahtjeva drugačiji odnos očeva prema djetetu. Važno je očevo izražavanje topline, potpore i emocija te pokazivanje zaštite, zanimanja i brige za zdravlje djeteta. Ako otac ispunjava svoju očinsku ulogu, u obitelji dolazi do pozitivnog doprinosa na polju odnosa sa bračnim partnerom te u odnosu na dijete. U odnosu na bračnog partnera, dolazi do bračnog zadovoljstva i osjećaja zadovoljstva kod žene, dok se u odnosu na dijete očinska uloga očituje u boljim kognitivnim postignućima te socijalnoj kompetenciji. Očev pristup djeci je zaigraniji te se očevi manje brinu za detalje svakodnevnice za razliku od majki. Mnoge aktivnosti očeva, kao što su igranje s djetetom, hrabrenje i razgovor značajno utječu na socioemocionalni razvoj djeteta te na veće zadovoljstvo djeteta u fazi puberteta i odraslosti. Također, kod očeva se također vide pozitivne strane ispunjavanja očinske uloge; povećava se emocionalna dobrobit te se stvara osjećaj bliskosti s djecom i ženom. Kao što je slučaj i sa majčinstvom, u današnje suvremeno vrijeme koje je podložno promjenama nastaju raznovrsni oblici očinstva koji očeve stavljaju u različite višestruke uloge. Na primjer, rastavljeni očevi koji nisu u mogućnosti živjeti sa svojom djecom imaju poteškoće u ispunjavanju očinske uloge (Obradović i Čudina-Obradović, 2003).

Veća uključenost očeva u odgoj i skrb djeteta te približavanje majčinske i očinske prakse, rezultat su promjena koje su se dogodile u suvremenom društvu. U suvremenim obiteljima odvija se proces emancipacije tradicionalnog oca kao „isključivog hranitelja“ i „instrumentalnog odgajatelja“. Zainteresirani i uključeni otac doprinosi da su djeca manje podložna upuštanju u različita problematična ponašanja te imaju bolje obrazovne aspiracije, školski uspjeh i veću uspješnost u odrasloj dobi (Maleš, 2011).

5. Zaključak

U današnje vrijeme društvene, ekonomske i demografske promjene utječu na promjene u životu svakog pojedinca, pa se s zajedno s tim promjenama mijenja i obitelj te samo roditeljstvo. Obitelj kao najvažnija ljudska grupa prolazi kroz mnoge promjene pri čemu tradicionalnu obitelj obilježava matrijarhat, patrijarhat, podjela uloga u obitelji te vjernost i zajedništvo svih članova obitelji. Majkama se tradicionalno daje najveća odgovornost u odgoju djece te se kod žena zanemaruje postojanje vlastitih potreba za autonomijom i profesionalnim razvojem. Otac u tradicionalnoj obitelji kao okosnica obitelj, zadužen je za materijalno stanje i financijsku strukturu obitelji.

Industrijska revolucija donosi promjene u tradicionalnu obitelji te se mijenja tadašnja stereotipna slika obitelji gdje otac radi, a majka brine za djecu i kućanstvo. Suvremenu obitelj karakterizira međusobno razumijevanje i povjerenje članova obitelji, te se pažnja posvećuje djetetu, njegovim potrebama i zahtjevima. Promjene u obiteljskoj strukturi dovode do osjećaja zajedničke ljubavi i roditeljstva, ravnopravnosti i autonomije svih članova obitelji.

Kako se mijenja funkcija obitelji, tako se mijenja i samo roditeljstvo, roditeljske uloge i stilovi te oblici roditeljstva. Tradicionalno roditeljstvo obilježava majčina briga i skrb za odgoj djece te manja uključenost oca i ograničavanje njegove roditeljske uloge. Suvremeno roditeljstvo obilježava ravnopravno roditeljsko partnerstvo, odnosno ravnopravna podjela uloga i dužnosti roditelja. Prema suvremenom shvaćanju, očinstvo se smatra vrlo bitnom sastavnicom muškarčeva identiteta. Veća uključenost očeva u odgoj i skrb o djetetu donosi mnoge pozitivne aspekte u obitelj, od bračnog zadovoljstva do djece koja postaju zadovoljna, samopouzdana te spremna na učenje.

Cilj ovoga rada je prikazati sličnosti i razlike u odnosu na tradicionalnu obitelj i roditeljstvo te suvremenu obitelj i roditeljstvo. Smatram da je važno proučavati tradicionalne pristupe obitelji i roditeljstva kako bi se temeljem proučenih informacija moglo što bolje djelovati u odnosu na funkcioniranje obitelji i odgoj djeteta u današnje vrijeme. U odnosu na razlike u odgoju djece u tradicionalnom i suvremenom društvu, smatram da je potrebno isticati važnost ravnopravnog roditeljstva i međusobnu suradnju roditelja u odnosu na tradicionalno isticanje uloga i zadaća majki i očeva prema djetetu. Također, emocionalna funkcija obitelji koja u tradicionalnim obiteljima nije toliko važna, a u suvremenim obiteljima dolazi na prvo mjesto, ključna je za socio-emocionalni razvoj svakog djeteta i funkcioniranje svake obitelji. Smatram da je u suvremenim uvjetima društva važno poseban naglasak staviti na dijete i na razvoj djeteta. U cjelovitom razvoju djeteta, najvažniju ulogu imaju roditelji. Za optimalan

razvoj djeteta važna je međusobna suradnja, povjerenje te dvosmjerna komunikacija roditelja. Roditelji moraju biti spremni na sve izazove koje im donosi suvremeno društvo i svakodnevne promjene. Svaki oblik roditeljstva mora biti u interesu djeteta, odnosno mora omogućiti ostvarivanje djetetovog kognitivnog, emocionalnog i tjelesnog razvoja.

6. Literatura

1. Bašić, J., Ferić, M. i Kranželić, V. (2002). Roditeljski stres. *Zrno - Časopis za obitelj, vrtić, školu*, 15(50-51), 22-23.
2. Benvin, A. (1972). Obitelj kroz povijest. *Bogoslovska smotra*, 42 (1), 35-51. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/36642>
3. Bereš, M. (2016). Položaj žena u antičkoj Grčkoj. *Essehist*, 8 (8), 16-21. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190414>
4. Berk, L. E. (2015). Dječja razvojna psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Bornstein, M. H. (2005). *Handbook of parenting: Volume I: Children and parenting*. Psychology Press.
6. Brajša-Žganec, A. (2007). Mira Čudina-Obradović, Josip Obradović Psihologija braka i obitelji. *Društvena istraživanja*, 16 (6 (92)), 1307-1309. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19261>
7. Brajša-Žganec, A., i Hanzec, I. (2015). Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima. *Klinička psihologija*, 8(2), 139-150.
8. Cvrtnjak, I. i Miljević Ridički, R. (2015). Očevi nekad i danas. *Život i škola*, LXI (1), 113-119. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/152314>
9. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
10. Grgec-Petroci, V. (2015) Obitelj i posvojeno dijete. U: Maleš, D. (ur.) *Kako smo postali obitelj Posvojenje - dio moje priče*. Zagreb, "Na drugi način", str. 8-20.
11. Grozdanić, S. (2000). Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. *Ljetopis socijalnog rada*, 7 (2), 169-182. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/3730>
12. Hercigonja, Z. (2021). Razvoj pedagoške misli kroz povijest. *Varaždinski učitelj*, 4 (5), 31-42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/246214>
13. Hrupelj, J., Miljković, D. i sur. (2000). Lijepo je biti roditelj. Zagreb: CREATIVA
14. Jadrešin, A. i Mustapić, J. (2014). Žene koje čine kaznena djela. *Život i škola*, LX (32), 129-135. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131222>

15. Jančić, A., Jurišić, K. i Lončarić, A. (2019). Postmoderna i promjene u braku i obitelji. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (3.), 153-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/234853>
16. Janković, J. (2008) Obitelj u fokusu. Zagreb: Etcetera.
17. Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Croatian Journal of Education*, 13 (4), 122-150. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/78073>
18. Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15 (1), 23-41. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/84655>
19. Košiček, M. (1986). *Antiroditelji*. Sarajevo-Beograd: Svjetlost.
20. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Mali profesor.
21. Macuka, I. (2022). Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena psihologija* 25.1 71-88.
22. Macuka, I. (2022). Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena psihologija*, 25(1), 71-88.
23. Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
24. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124015>
25. Maleš, D., Kušević, B. (2011). Nove paradigme ranog odgoja. U D. Maleš (Ur.), *Nova paradigma obiteljskog odgoja* (str.41-66).Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za pedagogiju.
26. Marić, T. (2021). Stilovi roditeljstva kao prediktori uključenosti učenika u obrazovni proces. *Croatian Journal of Education*, 23. (1.), 81-106. <https://doi.org/10.15516/cje.v23i1.3972>
27. Milić Babić, M. (2019). Socijalna podrška i roditeljstvo. *Socijalne teme*, 1 (6), 13-26. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/233278>
28. Nikodem, K., Aračić, P. (2005). Obitelj u transformaciji. Zagreb: *Golden Marketing - Tehnička knjiga*.

29. Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni Život*, 65. (1.), 23-35. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/49363>
30. Ninčević, M. i Hosni, I. (2017). Razvoj starorimskoga sustava odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik*, 66 (1), 43-61. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/186827>
31. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (1999). Želja za djecom i apstinencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije. *Revija za socijalnu politiku*, 6 (3), 241-258. <https://doi.org/10.3935/rsp.v6i3.281>
32. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 45-68. <https://doi.org/10.3935/rsp.v10i1.139>
33. Patrčević, S. i Ernečić, M. (2020). Razvoj djece u istospolnim obiteljima – činjenice, predrasude i uloga društva. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (3), 563-590. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i3.291>
34. Pažur, M. i Drvodelić, M. (2022). Roditeljstvo kao važan činitelj optimalnoga razvoja djece uključene u institucionalni sustav ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja. *Croatian Journal of Education*, 24. (2.), 507-538.
35. Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 255-260. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59248>
36. Plačko, Lj. (1972). Promjene u obiteljskim funkcijama. *Obnovljeni Život*, 27. (6.), 562-570. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/58400>
37. Pranjić, M. (2015). Autohtoni starorimski odgoj. *Napredak*, 156 (1-2), 169-203. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/166163>
38. Puljiz, V. (1994). Socijalna politika i obitelj. *Revija za socijalnu politiku*, 1 (3), 237-244. <https://doi.org/10.3935/rsp.v1i3.580>
39. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
40. Rosić, V., i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
41. Smetana, J. G. (2010). *Adolescents, families, and social development: How teens construct their worlds*. John Wiley & Sons.
42. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.

43. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina Fluminensis*, 46 (3), 242-246. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/59246>
44. Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelji. *Napredak*, 159 (3), 269-290. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/223374>
45. Višaticki, K. (2002). Biblijsko - kršćansko poimanje društvenosti i demokracija. *Diacovensia*, 10 (1), 7-21. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/40230>
46. Volarević, M. (2018). Kriza majčinstva u suvremenom društvu. *Služba Božja*, 58 (2), 244-249. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202229>
47. Vrcelj, S. (2019). Majčinstvo – podloga familijarizacije odgojno-obrazovnih ustanova. *Jahr*, 10 (1), 109-128. <https://doi.org/10.21860/j.10.1.6>
48. Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj - sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), 119-128. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/30728>

7. Sažetak i ključne riječi

U radu se opisuju tradicionalni i suvremeni pogledi na roditeljstvo i obitelj. Prvotno se opisuje pojam roditeljstva te skupine pojmova koje se odnose na roditeljstvo kao što su doživljaj roditeljstva, roditeljska briga, roditeljski postupci i aktivnosti te roditeljski odgojni stilovi. Zatim se opisuje pojam obitelji i najvažnije funkcije obitelji kao što su reproduktivna, seksualna, odgojna, ekonomska i emocionalna funkcija. Prikazuju se obilježja i karakteristike tradicionalne obitelji kroz različita povijesna razdoblja i kulture, od rodovskog uređenja, Grčke i Rima te predindustrijskog razdoblja. Zatim se prikazuju obilježja i karakteristike suvremene obitelji, od početka industrijske revolucije do danas. Opisuju se tradicionalno i suvremeno poimanje pojma roditeljstvo, pristupi odgoju djece te karakteristike i obilježja majčinstva i očinstva.

Ključne riječi: roditeljstvo, obitelj, majčinstvo, očinstvo, suvremeno roditeljstvo